

تحلیل مؤلفه‌های بازدارنده در توسعه واحدهای گلخانه‌ای در استان سیستان و بلوچستان

زهرا خوشنودی فر^{۱*}، سید ابوالقاسم برآبادی^۲، مستانه غنجدی^۳

۱. عضو هیئت علمی (مریی) مجتمع آموزش عالی سراوان، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی

۲. عضو هیئت علمی (مریی) مجتمع آموزش عالی سراوان، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی

۳. دانشجوی دکتری ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس

(تاریخ دریافت: ۹۰/۱۰/۸ - تاریخ تصویب: ۹۲/۶/۳۱)

چکیده

این پژوهش با هدف تحلیل مؤلفه‌های بازدارنده در توسعه واحدهای گلخانه‌ای در استان سیستان و بلوچستان و در چارچوب پژوهش‌های پیمایشی انجام گرفته است. جامعه آماری این تحقیق را گلخانه‌داران استان سیستان و بلوچستان ($N=718$) تشکیل دادند و نمونه مطالعه شده براساس فرمول کوکران، ۱۸۸ نفر تعیین شد که در دو مرحله در ابتدا با استفاده از نمونه‌گیری انتسابی متناسب و سپس با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب و مطالعه شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه‌ای بوده که پایایی و روایی محتوایی آن با استفاده از ضریب کرونباخ آلفا (۰/۸۷) و نظرخواهی از کارشناسان و متخصصان مرتبط با موضوع تأیید شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۵ صورت پذیرفت. نتایج تحلیل عاملی نشان داد عوامل اعتباری و قوانین و مقررات حقوقی از جمله مهم‌ترین عوامل بازدارنده در توسعه واحدهای گلخانه‌ای بوده‌اند که در مجموع ۵۵/۵۵ درصد واریانس را تبیین کرده‌اند.

واژه‌های کلیدی: تحلیل مؤلفه‌ها، توسعه واحدهای گلخانه‌ای، عوامل بازدارنده.

مقدمه

بهره‌وری از منابع محدود منجر شده است و اهمیت آن با توجه به اقلیم خشک و کم‌باران اکثر نقاط کشور غیر قابل انکار است؛ بنابراین تأسیس یک واحد گلخانه‌ای استاندارد و مطلوب منتج به این هدف می‌شود. از مهم‌ترین دستاوردهای کشت‌های گلخانه‌ای، امکان تولید مستمر محصولات در طول سال، بالابودن سرعت بازاریابی محصول، امکان بهره‌برداری فشرده و استفاده از تکنیک‌های جدید حتی برای کشاورزانی با اراضی و میزان آب محدود، صرفه‌جویی در مصرف آب و بهره‌وری در نیروی کار به گونه‌ای که نیروی انسانی مورد نیاز برای تولید ۲۰ تن محصول در گلخانه نسبت به تولید در هوای آزاد به یک سوم کاهش می‌یابد. هرچند ایران به لحاظ اقلیمی یک کشور چهار فصل است، اما با محدودیت منابع مختلف مواجه است. با این حال شرایط اقلیمی خاص و

رشد جمعیت و افزایش مصرف سرانه که با افزایش سطح درآمد و زندگی افراد جامعه وابستگی زیادی دارد، دو مسئله مهم در تأمین نیازهای غذایی برای افراد جوامع در حال پیشرفت از جمله ایران است و در این میان نقش بهره‌گیری مؤثر و بهینه از منابع محدود آب و خاک و استفاده از نیروی انسانی موجود در کشور از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. تلاش موفقیت‌آمیز برای رشد درآمد ناخالص ملی و رسیدن به خودکفایی در تولید و برطرف‌ساختن نیازهای غذایی جمعیت رو به رشد کشور، همانند هر فعالیت دیگری نیاز به آگاهی عمیق از فرایندهای عملی و اقتصادی و به‌کارگیری آخرین دانش و فناوری روز دارد. در این راستا، تکنولوژی تولید محصولات گلخانه‌ای به افزایش چشمگیر راندمان

آذربایجان غربی با هدف بررسی تأثیر کارآفرینی در اقتصاد گلخانه‌داری نشان داد حمایت دولت در موفقیت کارآفرینان نقش ارزنده‌ای دارد و با حمایت‌های دولت، کارآفرینان واحدهای تولیدی گلخانه‌ای می‌توانند بازارهای خود را توسعه دهند و به بازارهای جهانی راه پیدا کنند.

بررسی مسائل و مشکلات گلخانه‌های موجود در استان خوزستان نشان داد؛ مدیریت نکردن صحیح در تهیه بستر کشت، تهویه مناسب و تأمین نیاز غذایی گیاه، تشکیل نشدن تشکلهای تولیدی و وجودنداشتن دوره‌های آموزشی مناسب و بازدید گروهی و مستمر برای گلخانه‌داران از جمله مهم‌ترین مسائل و مشکلات گلخانه‌داران بوده است (Behnia & Arvandi, 2005).

Hassani & Fazel Ashrafee (2007) در تحقیقی در بررسی معضلات تولید محصولات صیفی گلخانه‌ای در شرق استان مازندران (بهشهر) نشان داد که با فراگیرشدن اصول مدیریت صحیح در گلخانه‌ها می‌توان مشکل تولید پایین گلخانه‌ها را از میان برداشت.

عوامل سیاست‌گذاری، اقتصادی، پشتیبانی، آموزشی، زیرساختی و فرهنگی به عنوان عمده‌ترین موانع توسعه کارآفرینی در واحدهای تولیدی گلخانه‌ای ایران در تحقیق et al. Moradnejadi (2008) شناخته شده‌اند.

Sharifee (2008) پس از بررسی مزایا و معایب کشت‌های گلخانه‌ای، مشکل عمده اغلب گلخانه‌ها را نبودن مدیریت صحیح و اصولی می‌داند و معتقد است با ایجاد مراکز آموزش و تحقیقات در زمینه توسعه کشت‌های گلخانه‌ای می‌توان این مشکل را تا حدودی برطرف کرد.

نتایج تحقیق Rahmani et al. (2012) در ارزیابی عوامل مؤثر بر مدیریت بهینه گلخانه‌های صیفی استان خوزستان نشان داد: سن، رشته تحصیلی و سابقه کار گلخانه‌داران می‌توانند تفاوت معنی‌داری در سطح مدیریت بهینه ایجاد کند. همچنین، بین دانش مهارتی گلخانه‌داران و نگرش آن‌ها به کشاورزی پایدار با مدیریت بهینه رابطه معنی‌دار آماری به دست آمد.

نتایج حاصل از پژوهش Sajadi Nasab (2004) در بررسی عوامل مؤثر بر سودآوری محصول توت‌فرنگی در گلخانه‌های شهرستان سنندج بیانگر آن است که عملکرد قابل فروش و هزینه متغیر تولید در واحد سطح با سود ناخالص در واحد سطح به ترتیب همبستگی مثبت و منفی معنی‌دار دارد و قیمت فروش محصول با سود ناخالص در واحد سطح

بهرهمندی از منابع فراوان نفت و گاز، با توجه به نیاز کشت‌های گلخانه‌ای به سیستم‌های گرمایشی و سرمایشی در فصول مختلف، به عنوان مزیت‌های نسبی برای تولید مطرح‌اند. بهره‌گیری از کشت‌های گلخانه‌ای با توجه به افزایش ۱۰ برابری عملکرد نسبت به کشت در فضای باز، شیوه مناسب برای تحقق امنیت غذایی است (Lais et al., 2010).

استان سیستان و بلوچستان با ۱۸۷ هزار و ۵۰۲ کیلومتر مربع وسعت، ۱۱/۵ درصد مساحت کشور را دارد. این استان پهناور ۴۰۹ هزار هکتار اراضی قابل کشاورزی دارد که حدود دو درصد مساحت استان است. متوسط بارندگی ۱۰۳ میلی‌متری در سال‌های «ترسالی» موجب شده این استان در زمره استان‌های خشک کشور قرار گیرد که این مسائلی را برای بهره‌برداری حداکثری از منابع آب و شرایط تولید موجب می‌شود و در نتیجه توجه به توسعه کشت‌های گلخانه‌ای در این منطقه ضرورت و توجیه اقتصادی بالایی دارد. سطح زیر کشت محصولات گلخانه‌ای استان در حدود ۲۰۰ هکتار بوده است که بیش از ۳ هزار واحد گلخانه، سالانه حدود ۴۲ هزار تن محصول تولید می‌کنند و در این بخش بیش از ۴ هزار نفر اشتغال مستقیم دارند. کشت سالانه ۲۰۰ هزار هکتار از اراضی قابل کشت و مصرف بالای آب، برداشت بیش از دو میلیون تن محصول را در پی دارد که در صورت توسعه گلخانه‌ها، تولید محصول به دو برابر افزایش خواهد یافت (Pahra, 2011). به‌جز محدودیت شرایط آب‌وهوایی استان و کمی آب و خشکسالی‌های اخیر، وجودنداشتن دانش فنی و علمی لازم برای تولید محصولات گلخانه‌ای، استفاده نکردن از تجهیزات مکانیزه، پایین بودن عملکرد تولید در واحد سطح، توسعه بی‌رویه کشت گلخانه‌ای بدون انجام‌دادن توصیه‌های مشاوره‌ای و کارشناسی لازم به متقاضیان ورود به این عرصه از تولید، بر مسائل و مشکلات صنعت گلخانه‌داری افزوده است. پژوهش‌ها و مطالعات مختلفی در ایران و جهان به بررسی عوامل تعیین‌کننده و موانع تأثیرگذار بر توسعه واحدهای گلخانه‌ای پرداخته‌اند که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

Asadi et al. (2011) در تحقیقی با هدف تحلیل عوامل بازدارنده توسعه کشت‌های گلخانه‌ای در استان اصفهان به این نتیجه دست یافتند که عوامل حمایتی، زیربنایی، قوانین اداری و عوامل اقتصادی از جمله مؤلفه‌های بازدارنده در توسعه کشت‌های گلخانه‌ای در این استان بوده‌اند. همچنین نتایج تحقیق Lais et al. (2010) در استان

۲. اطلاعات بیرونی یا مرتبط با بازار شامل محدودیت‌های محیطی مثل قیمت و در دسترس بودن نهاده‌ها، شرایط اقتصادی، تورم، پیشرفت فناوری. شرایط بازار مثل اندازه بازار، اندازه خانوار و مشخصات سن، جنس، تحصیلات و خریداران. بررسی رقبا مثل تعداد رقبا، سهم بازار، نقاط ضعف و قوت از نظر قیمت، ترکیب محصول، کیفیت تبلیغات، هزینه حمل و نقل. منابع اطلاعاتی که برای کسب اطلاعات می‌توان از موارد زیر استفاده کرد: انجمن‌های تجارت ملی و ایالتی، ایستگاه‌های ترویج شهرستان، بخش‌های کشاورزی ایالتی (کشاورزی استان)، انتشارات تجاری آمار و سرشماری‌ها و اینترنت.

از جمله تجهیزات و موارد مورد نیاز واحدهای تولیدی از جمله گلخانه‌ها، شبکه‌های تأمین نیرو (آب، برق، گاز) (Hall, 2003; Barzegar & Allahyari, 2005)، سیستم گرمایش و سرمایش (Barzegar & Allahyari, 2005)، نوع پوشش گلخانه (Behnia & Arvandi, 2005)، سیستم تهویه (Allahyari, 2005)، نوع سازه (Heravi, 2008; Zokaee khosroshahi, 2008)، سیستم‌های کنترلی، سیستم‌های آبیاری، نوع کشت، سیستم کشت، سیستم تنظیم نور و دی‌اکسید کربن (Bromfield, 2003, Roosta et al., 2011) میزان مصرف کودها، مساحت گلخانه، استفاده از فیلم‌های آموزشی-ترویجی و بازدید از فعالیتهای گلخانه‌داران دیگر (Roosta et al., 2011) است که در موفقیت یا موفقیت‌نداشتن آن تأثیر بسزایی دارند.

از دیگر عوامل مهم و تأثیرگذار بر فعالیت واحدهای تولیدی گلخانه‌ای، تأمین اعتبار برای سرمایه‌گذاری، وجود انگیزه‌های اقتصادی (Hall, 2003; Samari et al., 2008)؛ اعتبار (Ghonji et al., 2009; Bromfield, 2003)، هزینه‌های احداث (Hall, 2003; Barzegar & Allahyari, 2005)، دوره امهال، اقساط و بازگشت سرمایه، هزینه‌های متغیر و جاری و قیمت فروش (Bromfield, 2003; Hall, 2003)، ریسک تولید، قوانین و سیاست‌های حمایتی دولت، قوانین مربوط به واردات و صادرات، قوانین قرنطینه‌ای، قوانین و مقررات ارضی، خدمات حمایتی و سیاست‌های تنظیم بازار، سیاست‌های عمومی مرتبط با توسعه بخش کشاورزی و بیمه محصولات گلخانه‌ای (Hakimi, 1994; Asadi et al., 2010; Moradnejadi et al., 2008) است.

همبستگی مثبت و معنی‌دار دارد. همچنین، هزینه‌هایی مانند نیروی کار خانوادگی، بازاریابی، نیروی کارگر روزمزد و کوددهی به عنوان هزینه‌های متغیر بر سودآوری تأثیر دارند. Sabete gavkani (2007) در بررسی مشکلات گلخانه‌های جالیزی در شهرستان جیرفت به مشکلات حین ساخت و مشکلات مرحله کاشت، داشت، برداشت و بازاریابی محصولات گلخانه‌ای اشاره داشته است.

بررسی مؤلفه‌های بازدارنده در توسعه کشت‌های گلخانه‌ای در استان تهران، شهرستان ورامین نشان داد عوامل اعتباری و بوروکراسی اداری مهم‌ترین عوامل بازدارنده در توسعه واحدهای تولیدی گلخانه‌ای بوده‌اند (Ghonji et al., 2009).

Samari et al. (2008) در تحقیقی با عنوان امکان‌سنجی ترویج کشت گلخانه‌ای در بین زنان روستایی بخش ورامین به این نتیجه رسیدند که باید برای «اعطای سرمایه اولیه» و «خرید محل احداث گلخانه» اقداماتی شود که تولیدکنندگان در واحدهای گلخانه‌ای بتوانند از سقف کمک‌های فنی- اعتباری و نیز تسهیلات ارزان قیمت در نظر گرفته شده برای کشت‌های گلخانه‌ای بهره‌مند شوند. همچنین، نتایج توصیفی تحقیق نشان می‌دهد که هزینه اولیه برای راه‌اندازی واحد، قوانین دست و پاگیر اداری و روند کند اخذ وام از بانک، مهم‌ترین موانع بازدارنده پذیرش احداث واحدهای گلخانه‌ای است.

در بررسی Barzegar & Allahyari (2005) تسهیلات گلخانه‌دار، گذراندن دوره‌های آموزش علمی- تخصصی گلخانه‌داری و نظارت بر اعطای وام و سایر منابع تأمین مالی شرط موفقیت تولید در کشت‌های گلخانه‌ای قلمداد شده است. Safely (2003) در مطالعه‌ای با عنوان توسعه گلخانه‌ها و افزایش سوددهی آن‌ها از طریق بهبود برنامه بازرسانی به این نتیجه رسید که اهداف بازرسانی را بدون ارزیابی موقعیت کنونی گلخانه یا خزانه در فضای بازار نمی‌توان تعریف کرد. برای این کار هر مدیری باید به جمع‌آوری دو نوع اطلاعات بپردازد:

۱. اطلاعات درونی یا مرتبط با شغل و حرفه شامل منابع و قابلیت‌های مالی مانند سود ناخالص و درآمد خالص پس از کسر مالیات، عوارض و میزان بازگشت سرمایه، محاسبه سود و زیان. تسهیلات عملیاتی مثل قابلیت تولید بر اساس زمین، کارگر و نیازهای مصرفی و تجهیزات. نقاط ضعف و قوت رقابتی مثل کیفیت، سهم بازار در قیاس با رقبا، قدرت رقابت از نظر قیمت، توانایی‌های تبلیغاتی و تعداد کانال‌های توزیع.

اصلاحات لازم اعمال شد. در پژوهش حاضر، به منظور محاسبه قابلیت اعتماد از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. در ۳۰ پرسشنامه‌ای که در ابتدای کار به صورت پیش‌آزمون تکمیل شد، مقدار آلفای کرونباخ ۰/۸۷ محاسبه شد که بیانگر پایایی مناسب ابزار پژوهش بود. از آنجا که شناسایی عوامل بازدارنده در توسعه واحدهای گلخانه‌ای نیازمند پردازش مؤلفه‌های زیربنایی شناخته شده است، در پژوهش حاضر، به منظور دسته‌بندی عوامل از تحلیل عاملی اکتشافی با رویکرد تلخیص داده‌ها استفاده شد. در ادامه، یافته‌های تحلیل عاملی ذکر شده است.

یافته‌ها

نتایج در زمینه سن پاسخگویان بیانگر آن است که میانگین سنی در حدود ۳۸ سال بوده است و بیشینه سن پاسخگویان ۷۰ و کمینه آن ۲۳ سال بود. حدود نیمی از گلخانه‌داران در فاصله سنی ۳۱-۴۰ سال قرار داشتند. براساس نتایج، ۲۹ درصد پاسخگویان به عنوان بیشترین فراوانی، از نظر میزان تحصیلات دارای مدرک متوسطه بودند و حدود ۲۵ درصد آنان دارای مدرک تحصیلی کارشناسی و بالاتر هستند. نیمی از پاسخگویان تجربه کار کشاورزی داشتند و ۵۴/۸ درصد جامعه مطالعه شده، گلخانه‌داری به عنوان شغل اصلی آنان بود. حدود ۷۸ درصد افراد میزان علاقه‌مندی به کار خود را در حد زیاد و خیلی زیاد ابراز کردند. میانگین زیربنای اولیه گلخانه‌های بررسی شده در حدود ۳۲۱۴ مترمربع و میانگین زیربنای فعلی در حدود ۴۲۳۸ مترمربع بود. نتایج در زمینه نوع کشت بیانگر آن است که بیشترین فراوانی محصول تولیدی مربوط به کشت محصولات صیفی است و حدود ۵۵/۲ درصد محصول تولیدی را به خود اختصاص می‌دهد (جدول ۱).

جدول ۱. توزیع فراوانی گلخانه‌داران بر حسب نوع کشت

ردیف	نوع کشت	فراوانی	درصد	درصد معتبر
۱	صیفی	۱۰۴	۵۵/۲	۵۵/۲
۲	سبزی	۴۰	۲۱/۲	۷۶/۴
۳	میوه	۱۵	۸/۰	۸۴/۴
۴	قارچ خوراکی	۶	۳/۲	۸۷/۶
۵	گیاهان آپارتمانی	۳	۱/۶	۸۹/۲
۶	گل‌های شاخه‌بریده	۱	۰/۵	۸۹/۷
۷	سبزی- صیفی	۱۴	۷/۴	۹۷/۱
۹	سایر	۵	۲/۹	۱۰۰/۰
	کل	۱۸۸	۱۰۰/۰	

با توجه به اهمیت واحدهای تولیدی گلخانه‌ای در کشور و مسائل و مشکلاتی که این واحدها با آن روبه‌رو هستند، بررسی مؤلفه‌ها و عوامل تأثیرگذار بر شکست یا توسعه‌نیافتن این واحدها اهمیت بسزایی دارد. این مسئله به‌ویژه در منطقه جنوب شرق کشور، استان سیستان و بلوچستان، به دلیل دارا بودن پتانسیل و توانمندی‌های بالقوه در زمینه کشت‌های گلخانه‌ای اهمیت بیشتری دارد. توسعه این واحدها در این استان علاوه بر اینکه زمینه مناسبی برای سرمایه‌گذاری و ایجاد فرصت‌های شغلی فراهم می‌آورد، در راستای سیاست‌های اشتغال‌زایی، برای توزیع مجدد درآمد و رفع محرومیت و فقرزدایی جامعه نیز مؤثر است؛ بنابراین این تحقیق در راستای بررسی و تحلیل مؤلفه‌های بازدارنده در توسعه کشت‌های گلخانه‌ای انجام گرفته است. امید است در توسعه و پیشرفت بخش کشاورزی و فعالیت‌های گلخانه‌داری استان راهگشا باشد.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر با هدف تحلیل مؤلفه‌های بازدارنده در توسعه واحدهای گلخانه‌ای در میان گلخانه‌داران استان سیستان و بلوچستان، در سال ۱۳۹۰ طراحی و اجرا شد. این تحقیق از لحاظ هدف کاربردی، از نظر امکان کنترل متغیرها از نوع علی-ارتباطی، از نظر روش‌شناسی تحقیق از نوع پیشین پژوهی (پس‌رویدادی) و از لحاظ گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات میدانی است. جامعه آماری تحقیق حاضر را گلخانه‌داران استان سیستان و بلوچستان تشکیل می‌دهند (N=۷۱۸). حجم نمونه براساس فرمول کوکران، ۱۸۸ نفر تعیین شد که در دو مرحله در ابتدا با استفاده از نمونه‌گیری انتسابی متناسب و سپس با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی در تمام واحدهای گلخانه‌داری استان انجام گرفت. وسیله جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز تحقیق، پرسشنامه بود. موانع توسعه واحدهای تولیدی گلخانه‌ای از بررسی ادبیات موضوع و مصاحبه نیمه‌ساختارمند به دست آمد که با تعدادی از صاحبان واحدهای گلخانه‌ای انجام گرفت. در ابزار پژوهش، ۲۵ مانع در توسعه واحدهای گلخانه‌ای بررسی شد. برخی از قسمت‌های پرسشنامه با توجه به موضوع تحقیق شامل پرسش‌هایی بدیع بوده که نیاز به توضیح برای گلخانه‌داران داشت؛ بنابراین برای اطمینان از رفع ابهامات گلخانه‌داران در تکمیل هر پرسشنامه از روش مصاحبه نیز بهره گرفته شد. برای تعیین اعتبار محتوایی، پرسشنامه مقدماتی در اختیار متخصصان مربوطه قرار گرفت و از آن‌ها نظرخواهی و

برای تعیین تعداد عوامل براساس ملاک کیسر (Kaiser Criteria) عمل شد. در جدول ۴، تعداد عوامل استخراج شده همراه با مقدار ویژه هریک از آن‌ها، درصد واریانس از عوامل و درصد تجمعی واریانس عوامل آمده است. مقدار ویژه بیانگر سهم هر عامل از کل واریانس متغیرهاست و هرچه مقدار آن بزرگ‌تر باشد، نشانگر اهمیت و تأثیر بیشتر آن عامل است. عامل اول، با ۲۹/۴۳ درصد، بیشترین سهم را در تبیین واریانس متغیرها دارد و سهم عامل دوم، ۲۶/۱۱ درصد است. در مجموع دو عامل مذکور توانسته‌اند ۵۵/۵۵ درصد از کل واریانس عوامل بازدارنده در توسعه واحدهای گلخانه‌ای را تبیین کنند. در پژوهش حاضر، برای چرخش عامل‌ها از روش واریماکس استفاده شده است. بعد از مرحله چرخش، متغیرهایی که مربوط به هر عامل‌اند، به صورت ستونی مشخص می‌شوند. نتایج چرخش عامل‌ها در جدول ۵ آمده است.

جدول ۳. مقدار K.M.O و آزمون بارتلت داده‌های جمع‌آوری شده

KMO	آزمون بارتلت	سطح معنی‌داری
۰/۸۴۴	۱۳۶۳/۱۱۸	۰/۰۰۰

جدول ۴. عوامل استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد تجمعی واریانس آن‌ها

عامل‌ها	مقدار ویژه	درصد واریانس	فراوانی تجمعی
اول	۴/۴۱۵	۲۹/۴۳۴	۲۹/۴۳۴
دوم	۳/۹۱۷	۲۶/۱۱۶	۵۵/۵۵۰

گلخانه‌داران از نظر میزان درآمد، براساس نتایج مندرج در جدول ۲، بیشترین فراوانی (۵۲/۷ درصد) با درآمدی ماهیانه بین ۳۰۰ تا ۵۰۰ هزار تومان را دارند.

جدول ۲. توزیع فراوانی گلخانه‌داران بر حسب درآمد

درآمد (هزار تومان)	فراوانی	درصد	درصد معتبر
۱۰۰-۳۰۰	۴۰	۲۱/۳	۲۱/۳
۳۰۱-۵۰۰	۹۹	۵۲/۷	۵۲/۷
۵۰۱-۷۰۰	۲۰	۱۰/۶	۱۰/۶
۷۰۱-۱۰۰۰	۱۹	۱۰/۱	۱۰/۱
بیشتر از ۱۰۰۰	۱۰	۵/۳	۵/۳
کل	۱۸۸	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

میانگین: ۶۴۴ انحراف معیار: ۹۲۳/۱ حداقل: ۱۰۰ حداکثر: ۸۰۰۰

تحلیل عاملی (عوامل بازدارنده توسعه واحدهای گلخانه‌ای)

به منظور تعیین مناسب بودن داده‌های جمع‌آوری شده (در زمینه عوامل بازدارنده توسعه واحدهای گلخانه‌ای) برای تحلیل عاملی از ضریب K.M.O (Kaiser- Meyer- Olkin) و آزمون بارتلت استفاده شد. در این پژوهش، مقدار MSA (Measure of Sampling Adequacy) (که در کامپیوتر با KMO بیان می‌شود) برابر با ۰/۸۴۴ به دست آمد و نشان داد وضعیت داده‌ها برای تحلیل عاملی در حد «خوب» بوده است. مقدار آماره بارتلت نیز برابر با ۱۳۶۳/۱۱۸ به دست آمد که در سطح ۱٪ معنی‌دار بود؛ بنابراین در کل داده‌ها برای تحلیل عامل مناسب بودند (جدول ۳).

جدول ۵. متغیرهای مربوط به هریک از عوامل و میزان ضرایب به دست آمده از ماتریس دوران یافته

(عوامل بازدارنده توسعه واحدهای گلخانه‌ای)

عامل	مؤلفه	متغیرهای مربوطه	بارعاملی
۱	عوامل اعتباری	دستمزد کارگری در منطقه احداث	۰/۶۶۲
		هزینه سم، کود و بذر	۰/۷۹۹
		هزینه آب، برق و گاز	۰/۷۰۱
		خرید داماسنج، رطوبت‌سنج، نورسنج، PH، EC متر تانیمتر	۰/۶۱۲
		هزینه خرید زمین	۰/۵۵۷
		هزینه احداث گلخانه	۰/۸۱۰
		هزینه تأسیسات گرم‌خانه و سردخانه	۰/۸۰۴
۲	قوانین و مقررات حقوقی	هزینه تأسیسات آبیاری	۰/۷۷۳
		قوانین و مقررات مربوط به صادرات و واردات	۰/۷۶۹
		قوانین مربوط به عوارض گمرکی	۰/۸۷۹
		قوانین شهرداری	۰/۷۵۶
		وجود بوروکراسی اداری	۰/۷۶۸
		قوانین اداره کار	۰/۷۱۱
		گرانی تعرفه انرژی	۰/۶۲۶

پس از پردازش داده‌ها که بیانگر عوامل بازدارنده توسعه واحدهای گلخانه‌ای بوده‌اند، برای نام‌گذاری عوامل برساخته از تحلیل عامل اقدام شده است. در جدول ۵، هریک از عوامل و متغیرهای مربوط به آن عامل همراه بار عاملی و گویه‌های پوشاننده آن‌ها ارائه شده است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

توسعه واحدهای گلخانه‌ای راهکاری برای توسعه پایدار بخش کشاورزی شناخته است که علاوه بر کارکرد معیشتی، برای رقابتی‌شدن بخش کشاورزی و توسعه آن می‌تواند بسیار مفید باشد. با توجه به شرایط مناسبی که در کشور از نظر ویژگی‌های اقلیمی و منابع تولید فراوان وجود دارد؛ توسعه واحدهای گلخانه‌ای می‌تواند برای اشتغال‌زایی نیروی تحصیل کرده بخش کشاورزی و تولید افزون راهکار بسیار مناسبی باشد. این مطالعه در راستای شناسایی و دسته‌بندی مؤلفه‌های بازدارنده در توسعه واحدهای گلخانه‌ای در استان سیستان و بلوچستان صورت گرفت و براساس بررسی اسناد، تجارب و مطالعات صورت‌گرفته، مجموعه متغیرها شناسایی شدند. دو دسته راهبرد براساس قرابت مفهومی و کارکردی که متغیرهای تحقیق داشتند، تدوین شدند و با نام‌های مؤلفه‌های اعتباری و قوانین و مقررات حقوقی شناخته شدند. نتایج تحلیل عاملی نشان داد عوامل اعتباری با مقدار ویژه ۴/۴۱ عامل اول تحلیل عاملی عوامل بازدارنده توسعه واحدهای گلخانه‌ای بوده است. راهبردهای اعتباری که در پژوهش‌های Heravi (2005)، Hall (2003)، BromFild (2003)، Barzegar & (2005)، Esna Ashari & Zokayi (2010)، Ghonji et al. (2010)، Lais et al. (2010) و Khosroshahi (2008) نیز به آن اشاره شده است. طبق بررسی‌های این تحقیق و سایر پژوهش‌ها، همواره هزینه‌های احداث و توسعه واحدهای گلخانه‌ای و بالابودن هزینه‌ها یکی از دغدغه‌های اساسی گلخانه‌داران محسوب می‌شود و براساس نتایج تحقیق، این عامل به عنوان اولین عامل تأثیرگذار در بازدارندگی توسعه واحدهای گلخانه‌ای از سوی گلخانه‌داران مطرح شده است. این مسئله به‌ویژه در شرایط ثبات‌نداشتن قیمت‌ها و نداشتن تعادل در بازار وجود تورم، بسیار شدیدتر می‌شود. چه بسا به ورشکستگی واحدهای تولیدی گلخانه‌ای بینجامد؛ بنابراین ارائه خدمات و حمایت‌های

مالی مناسب از سوی دولت از ضروریات اجتناب‌ناپذیر در توسعه واحدهای تولیدی از جمله گلخانه‌داری است. با توجه به نقش عامل اول (عوامل اعتباری)، پیشنهاد می‌شود دولت با نظارت بیشتر بر فعالیت نهادها و سازمان‌های ارائه‌کننده خدمات و نهاده‌های تولیدی، موجب ارائه بهتر خدمات با سهولت و سرعت بیشتری شود و در کنار کسر درصد سود غیرمعارف فعالیت‌های تولیدی و حتی یک‌رقمی‌کردن آن، تقویت عرصه اقتصاد تولیدی، میزان تسهیلات اعطایی به تولیدکنندگان برای فعالیت‌های گلخانه‌ای را افزایش دهد و با حمایت از واحدهای گلخانه‌ای در آغاز تأسیس و همراه با توسعه آن‌ها در تأمین تمام یا بخشی از هزینه‌ها زمینه توسعه هرچه بیشتر این واحدها را فراهم کند؛ بنابراین توجه به چگونگی سیاست‌گذاری‌ها در بخش کشاورزی و عوامل اقتصادی پیرامون در توسعه واحدهای تولیدی گلخانه‌ای از مهم‌ترین ضروریات است.

نتایج تحلیل عاملی نشان داد عوامل قوانین و مقررات حقوقی، ۲۶/۱۱ درصد واریانس را دارد و با مقدار ویژه ۳/۹۱ عامل دوم تحلیل عاملی عوامل بازدارنده توسعه واحدهای گلخانه‌ای بوده است. نتایج پژوهش‌های Hakimi (1994)، Moradnejadi (2008)، Asadi et al. (2008)، Lais (2010) و Samari et al. (2008) نیز تأییدکننده موانع و مقررات حقوقی مذکور هستند. از این رو، لازم است اهرم‌های مؤثر برای سیاست‌گذاری صحیح با توجه به دیدگاه‌های گلخانه‌داران به کار گرفته شود و حمایت‌های لازم برای تسهیل قوانین و مقررات مرتبط با اخذ مجوز تأسیس و توسعه واحدها، بازاریابی و صادرات محصولات گلخانه‌ای، در صورت لزوم واردات نهاده‌های مورد نیاز صورت پذیرد. با توجه به اینکه بهترین محل برای احداث واحدهای گلخانه‌ای برای استفاده از امکانات زیربنایی، محدوده شهرهاست و احداث گلخانه در این محدوده‌ها منوط به اخذ مجوزهای لازم از اداره‌های دولتی از جمله شهرداری‌ها و اداره امور اراضی و غیره است، پیشنهاد می‌شود با تعدیل در قوانین، آن‌ها را به نحوی اصلاح کرد تا مانع اخذ مجوز برای واحدهای گلخانه‌ای نباشد و بخشی از مسئله تأمین وثیقه اخذ اعتبارات نیز مرتفع شود.

REFERENCES

- Asadi, A., Hosseini, S. M., Abdollahzadeh, G., & Gharaghani, O. (2008). An Analysis of Deterrent Factors in Horticultural Greenhouse Units Development. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*. 40(1). (In Farsi)
- Barzegar, R. & Allahyari, J. (2005). Assessing greenhouse of Chahar Mahal Bakhtiari province. *1st Congress, in: proceeding of study on Greenhouse Cultivation problems and challenges*. Management and planning organization of Isfahan province. Isfahan. (In Farsi)
- Barzegar, R., & Allahyari, J. (2005). Assessing greenhouse of Chahar Mahal Bakhtiari province. *1st Congress, in: proceeding of study on Greenhouse Cultivation problems and challenges*. Management and planning organization of Esfahan province. Esfahan. (In Farsi)
- Behnia, A., & Arvandi, S. (2005). Assessment of problems and problems of Khuzestan province Greenhouse. *Proceeding of the first study on greenhouse cultivation problems and challenges*. Management and planning organization of Esfahan province. Esfahan. (In Farsi)
- BromFild, R. (2003). Enhancing Greenhouse profitability through improved Equipment purchasing. University of Rutgers press.
- Esna Ashari, M., & Zokayi Khosroshahi, M. (2008). *Physiology and technology post harvest*. Abuali sina university press. 298. (1th Ed). (In Farsi)
- Ghonji, M. & Khoshnodifar, Z. & Iravani, H. (2010). An Analysis of Deterrent Factors in Horticultural Greenhouse Units Development: A Case Study in the City of Varamin. *Agricultural extension and education research Journal*. 3(3). Autumn. 83-93. (In Farsi)
- Hakimi, M. (1994). *Report of revenue organization congress in Asia. Planning and economic agricultural center*. Jihad agriculture ministry. Tehran. www.annualreviews.org. (In Farsi)
- Hall, C. H. (2003). *Issues affecting profitability of the nursery and greenhouse industry*. University of Tennessee press.
- Harkess, R. (2003). *Enhancing greenhouse profitability through improved materials handling and distribution*. University of Delaware press. Retrieved from http://www.nraes.org/nra_order.taf?_function=detail&pr_id=22/
- Hassani, S., Fazel Ashrafee, S. (2007). Suitable seedbed conditions and problems of cereal in greenhouse environments. *The first technical workshop on improving water use efficiency and greenhouse crops Kerman*: 12-25. (In Farsi)
- Heravi, A. (2005). Study on establishment costs of cucumber greenhouse production. *First congress, in: proceeding of study on greenhouse Cultivation problems and challenges*. Management and planning organization of Esfahan province. Esfahan. (In Farsi)
- Kalantari, k. (2001). *Local development planning (thesis and techniques)*. Khoshbin press. (2th Ed). (In Farsi)
- Lais, N., Chizari, M., & Nareri Mahdii, K. (2010). Entrepreneurship effect on the economy Greenhouse in west Azarbaijan province. *Journal of Science and Technology of Greenhouse Culture journal*. 1(3). Autumn. (In Farsi)
- Moradnejadi, H., Irvani, H., Shabanali Fami, H., Hosseini, S. M., & Kafi, M. (2008). An analysis of environmental factors influencing the success of entrepreneurs in horticultural greenhouse enterprises in Iran. *Iranian Journal of Agricultural Sciences. Agricultural Economics & Development*. (39-2). No. 1, 19-25. (In Farsi)
- Pahra, Literary, artistic and cultural Blog. (2011). *Need to develop agricultural greenhouse in Sistan & Baluchestan province*. Retrieved July 19, 2011, from <http://www.pahra1390.blogspot.com/1390/04/19/post-3248>. (In Farsi)
- Rahmani, H., Nouraki, F., & Baradaran, M. (2012). Assessment of factors affecting the management of vegetables greenhouse in Khuzestan province. *Journal of Science and Technology of Greenhouse Culture*. 10:89-99. (In Farsi)
- Roosta, K., Abadee Khah, M., Bakhshi, M. (2011). Economic evaluation of greenhouse cucumber production units in Birgand Township. *Science and Technology of Greenhouse Culture*. 7: 9-17. (In Farsi)
- Sabetee gavkani, M. (2007). Difficulties of greenhouses and consistently appropriate. *Moravej Journal*. 80:3-6. (In Farsi)

- Safely, C. (2003). *Development of greenhouse and enhancing greenhouse profitability through improved marketing planning*. North Carolina, State University.
- Sajadi Nasab, S. (2004). *Factors affecting profitability strawberry crop in Village in the city of Sanandaj*. Farm Management MSc Thesis, College of Agriculture and Natural Resources, Tehran University. (In Farsi)
- Samari, D., Soltani, SH., & Hosseininia, G. (2008). Feasibility of promoting greenhouse cultivation among rural women in Varamin. *Agricultural extension and economic Journal*, 1(1). Spring. (In Farsi)
- Sharifee, A. (2008). Optimal utilization of soil and water resources development in greenhouse grown (vegetables and jat), *Journal of Animal, culture and industry*. 105: 59-60. (In Farsi)